

| Halőri ismeretek | VII. |

TERMÉSZETVÉDELMI ALAPISMERETEK

Tartalom

7. TERMÉSZETVÉDELMI ALAPISMERETEK.....	4
7.1. A TERMÉSZETVÉDELME FOGALMA.....	4
7.2. A TERMÉSZETVÉDELME ALAPELVEI.....	4
7.3. A TERMÉSZETVÉDELME FORMÁI	5
7.3.1. MEGŐRZŐ (HAGYOMÁNYOS, PASSZÍV) TERMÉSZETVÉDELME	5
7.3.2. CSELEKVŐ (AKTÍV) TERMÉSZETVÉDELME.....	5
7.4. A TERMÉSZETVÉDELME TÁRGYAI	6
7.4.1. FÖLDTANI TERMÉSZETI ÉRTÉKEK	6
7.4.2. VÍZTANI TERMÉSZETI ÉRTÉKEK	6
7.4.3. NÖVÉNYTANI TERMÉSZETI ÉRTÉKEK.....	6
7.4.4. ÁLLATTANI TERMÉSZETI ÉRTÉKEK.....	6
7.4.5. TÁJKÉPI ÉRTÉKEK	7
7.4.6. KULTÚRTÖRTÉNETI EMLÉKEK	7
7.5. A TERMÉSZETVÉDELME CÉLJA	8
7.6. VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLETEK BESOROLÁSA	9
7.6.1. HAZÁNK NEMZETI PARKJAI	10
7.7. TERMÉSZETVÉDELMI KEZELÉS	11
7.7.1. TERMÉSZETVÉDELMI KEZELŐK, A TERMÉSZETVÉDELMI KEZELÉSBEN RÉSZTVEVŐK ..	11
7.8. A TERMÉSZETVÉDELME ÉS A KÖRNYEZETVÉDELME KAPCSOLATA.....	13
7.9. A TERMÉSZETI TERÜLETEK ŐRZÉSE.....	13
7.10. A TERMÉSZETVÉDELMI BÍRSÁG	13
<u>IRODALOMJEGYZÉK.....</u>	HIBA! A KÖNYVJELZŐ NEM LÉTEZIK.

7. TERMÉSZETVÉDELMI ALAPISMERETEK

A halőr munkájának nagy részét a működési területén történő terepi munkavégzés teszi ki. Az őrzendő vízterületek nemegyszer természetvédelmi oltalom alá eső területeken vagy azok közelében helyezkednek el. A halőrnek feltétlenül szükséges az alapvető természetvédelmi ismeretek elsajátítása ahhoz, hogy be tudja tartatni a jogszabályokat, illetve felismerje a nem csak a vízparton előforduló természetkárosító cselekményeket.. Továbbá nem árt, ha a halőr bizonyos természetvédelmi fogalmakkal, illetve magának a természetvédelemnek az alapjaival tisztában van.

7.1. A természetvédelem fogalma

A természetvédelem olyan védett értékek megóvására, gyarapítására irányul, melyeket a vonatkozó törvény vagy annak végrehajtására kiadott rendelet listában lehoz. Széles körű értelmezésben a természetvédelem olyan tevékenység, amely a természetesen előforduló természeti értékeket védi, gyarapítja, a természet egészét óvja meg. Jogi értelmezésben a természetvédelem olyan tevékenység, amelyet jogszabály határoz meg.

7.2. A természetvédelem alapelvei

- A természeti értékek és területek, tájak, valamint azok természeti rendszereinek, biológiai sokféleségének általános védelme, megismerésének és fenntartható használatának elősegítése, továbbá a társadalom egészséges, esztétikus természet iránti igényének kielégítése.
- A természetvédelem hagyományainak megóvása, eredményeinek továbbfejlesztése, a természeti értékek és területek kiemelt oltalma, megőrzése, fenntartása és fejlesztése.
- A védendő természeti értékek palettája igen széles, nemcsak az állatok és növények, hanem mikroorganizmusok, gombák, ásványok, források, ősmaradványok és barlangok is a körébetartoznak. Emellett természetvédelmi oltalom alatt áll jó néhány ember alkotta objektum is, például parkok, arborétumok vagy egy táj, melynek megőrzéséről a természetvédelem egyik részterülete, a tájvédelem gondoskodik. Ez az a terület, ahol leginkább összefonódik a kulturális és a természeti értékek megóvása.

7.3. A természetvédelem formái

7.3.1. Megőrző (hagyományos, passzív) természetvédelem

A természetvédelem kezdeti szakaszában kis kiterjedésű érintett vagy nagy kiterjedésű érintetlen területek, illetve egyéb természeti értékek kerültek oltalom alá. Az ilyen területeken a természetvédelmi hatóság végzi, illetve megengedi a természetben szabadon lezajló jelenségek megfigyelését, esetleg gondoskodik a tudományos kutatások feltételeinek megteremtéséről. A természetes folyamatokba azonban még akkor sem avatkoznak bele, ha azok a védett értékekre károsak, azokat megsemmisítik vagy tulajdonságaikat megváltoztatják. A passzív természetvédelem a nagy kiterjedésű védett területek esetében a természetes folyamatok hosszú távon érvényesülő önszabályozó rendszerére hagyatkozhat. Ez a kisebb és az ember által jobban megzavart, átalakított területek esetében már nem elégséges a védett természeti értékek megóvására, fenntartására. Tekintettel arra, hogy hazánkban nincsenek igazán nagy kiterjedésű érintetlen természeti területek, nálunk a passzív természetvédelem módszerei szélesebb körben és hosszú távon nem alkalmazhatók.

7.3.2. Cselekvő (aktív) természetvédelem

Ahol az ember által átalakított, roncsolt, megbolygatott földterületek is védelem alá kerülnek és/vagy a védett természeti értékek a művelt területek között elszórva, azokkal körülvéve, szigetszerűen, szórványosan, mozaikszerűen helyezkednek el, a be nem avatkozó, passzív módszer eredménytelen. Egyrészt meg kell kísérelni annak helyreállítását, amit az ember évszázadokon át elrontott, másrészt a területek jelentős része már nem hagyható magára, fenntartásuk igényli az ember folyamatos beavatkozását. A folyamatszabályozással megszüntettük például a természetes folyófejlődést, a kanyarulatok túlfejlődését, majd természetes leválását, így újabb holtmedrek kialakulni nem tudnak. A komoly természeti értéket képviselő holtmedrek magukra hagyva fokozatosan feltöltődnének és eltűnnének, így vizes élőhelyként való megőrzésük aktív beavatkozást – kotrást – igényel. A védett gyepek és az állóvizek túlnyomó többsége kisebb-nagyobb emberi beavatkozás nélkül nem tartható fenn.

Állandó emberi beavatkozás szükséges az ember által létrehozott vagy kialakított és védetté nyilvánított területeken, pl. belterületi parkokban, arborétumokban, történelmi kertekben, halastavakon, mesterséges vízfelületeken. Magyarországon az önszabályozáshoz általában nem elegendő nagyságú területek miatt a cselekvő, aktív természetvédelem kényszerhelyzet, parancsoló szükségszerűség.

7.4. A természetvédelem tárgyai

A természetvédelem tárgyát képezik azok a földtani, víztani, növénytani, állattani, tájképi és kultúrtörténeti szempontból kiemelt oltalmat érdemlő természeti értékek, amelyek megőrzése és fenntartása tudományos, kulturális vagy gazdasági szempontból, illetve más közérdekből ritkaságuk és különlegességük miatt fontos.

7.4.1. Földtani természeti értékek

- barlangok és sziklaalakzatok (utóbbiak a föld felszínén található azon képződmények, melyek csak emberi beavatkozás nélkül, helyben őrizhetők meg)
- őskövületek (az ország területén egykor létező, de mára már kipusztult ősnövények és állatok megkövesedett maradványai)
- ásványtársulások, víznyelők, kunhalmok és földvárak

7.4.2. Víztani természeti értékek

- egyes álló- és folyóvizek,
- minden forrás,
- minden szikes tó,
- minden láp.

7.4.3. Növénytani természeti értékek

- bennszülött (endemikus) növényfajok,
- maradvány (reliktum) növényfajok,
- bennszülött maradványfajok (reliktum endemikus),
- őshonos növényfajok,
- egyes növénytársulások (pl. gyepek, fás társulások).

7.4.4. Állattani természeti értékek

- bennszülött (endemikus) állatfajok,
- őshonos állatfajok.

A védelem kiterjed a faj minden egyedére, az egyed valamennyi fejlődési alakjára, az élő és elpusztított egyedekre, sőt, a preparátumokra is. A védett állatfajok között van néhány, amelynek állománya a mező-, erdő- és vadgazdaság számára kárt okozhat. A károk megelőzésére a természetvédelmi hatóság engedélyezheti a védett állatfaj elriasztását a kérdéses területről, vagy az állomány ritkítását. A természetvédelmi hatóság engedélye szükséges a védett állatfaj állományának szabályozására, egyedeinek gyűjtésére, befogására, tartására, mesterséges szaporítására, értékesítésére, külföldre juttatására, külföldről való behozatalára és kikészítésére.

7.4.5. Tájképi értékek

A táj a bennünket körülvevő természetes és mesterséges környezet területileg le nem határolt része, mely természetes vagy az emberi tevékenységgel többé-kevésbé módosított. A táj egyike a legnehezebben meghatározható fogalmaknak. Megértését segíti a csoportosítás.

Használat szerint:

- természetes,
- mezőgazdasági,
- ipari,
- lakó-
- és üdülőtáj.

Domborzat szerint:

- síkvidéki,
- dombvidéki,
- hegyvidéki táj.

A táj természetes alkotóelemei:

- a földfelszín domborzati formái,
- a felszíni víz,
- a növényzet,
- az állatvilág.

A táj mesterséges alkotóelemei:

- a mezőgazdasági művelésbe vont területek,
- a települések és a vonalas létesítmények,
- a külszíni bányák.

Mindenki másként, saját igényei és szükségletei szerint ítél meg egy tájat. A tájrendezési tervek elkészítését tájértékelésnek kell megelőzni. A táj értékét három összetevő fejezi ki:

- gazdasági érték (a talaj termőképessége, az előforduló ásványi anyagok, a gazdasági tevékenységbe bevonható vegetáció, a közlekedési és hírközlő hálózat vonalas létesítményei),
- a táj természetes elemeinek értéke,
- a táj esztétikai értéke.

7.4.6. Kultúrtörténeti emlékek

Az ember által létrehozott alkotások, az ország történelmi eseményeinek színhelyei, neves művészek szülő- és lakóháza, alkotásainak színhelye, a régészeti és ősmaradvány lelőhelyek és azok környékének védelme tartozik ide.

7.5. A természetvédelem célja

- az élővilág génvagyonának megőrzése,
- a természeti értékek megőrzése, fenntartása, megóvása,
- tudományos kutatások feltételeinek biztosítása, a természetvédelem népszerűsítése, tudatformálás elősegítése,
- az idegenforgalom és üdülés természeti környezetének biztosítása,
- a természetjárás (barlangi turizmus, hegymászás, vízitúrázásstb.) természetikörnyezetének megőrzése,
- barlangkutatás támogatása,
- őslénytani kutatások feltételeinek biztosítása,
- a gyógyítás feltételeinek megőrzése, megteremtése vagy javítása (pl. gyógyforrások védelmével és a gyógybarlangok kijelölésével),
- a pusztulóban levő hagyományos életformák és gazdálkodási módok megóvásával és karbantartásával a néprajztudomány és a muzeológiai tevékenység segítése,
- természeti értékeink megőrzése az utókor számára.

Védelem

- megőrzés, megóvás, fenntartás,
- kezelés, helyreállítás.

Bemutató

- kutatás, megfigyelés,
- használat biztosítása,
- gyönyörködtetés, pihenés, szórakozás, gyógyulás.

Nevelés

- tudatformálás,
- óvodák, iskolák, felsőoktatás, iskolán kívüli nevelés.

7.6. Védett természeti területek besorolása

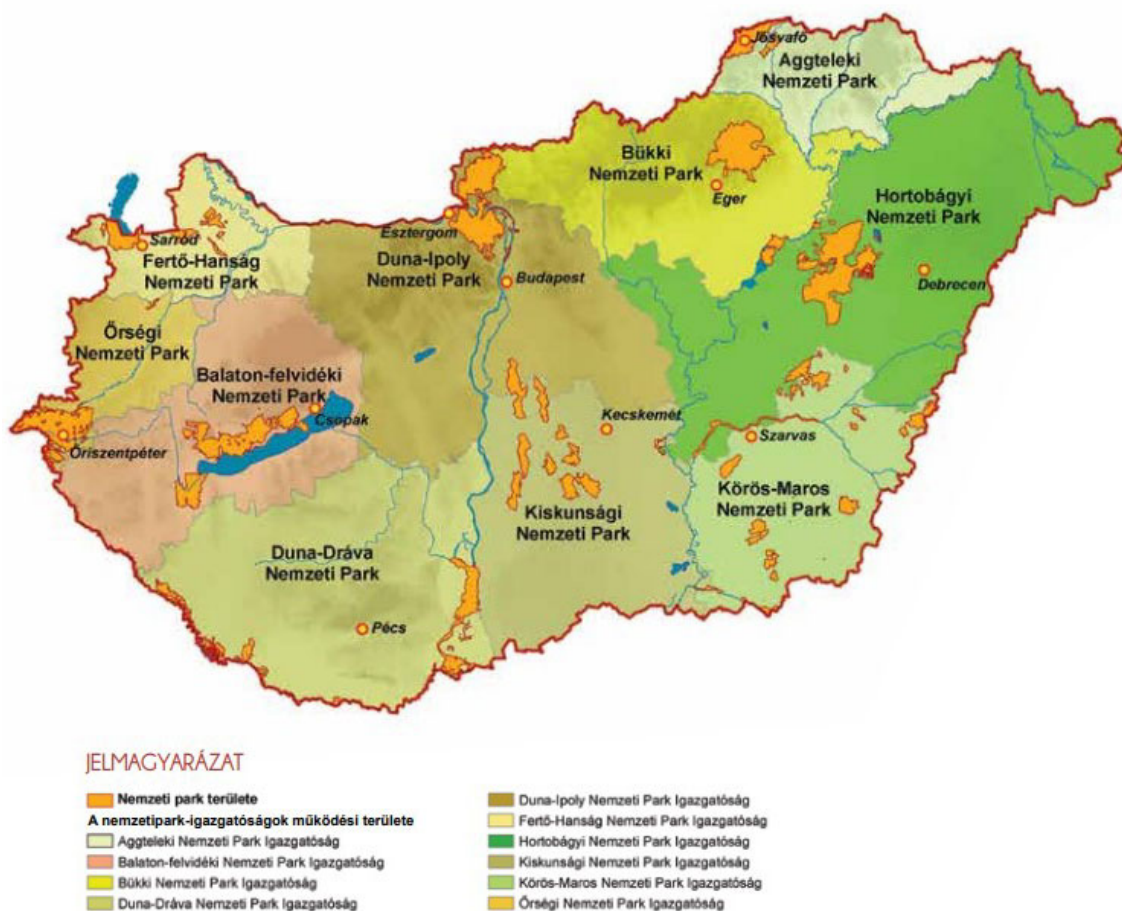
- **Természeti emlék** valamely különlegesen jelentős egyedi természeti érték, képződmény, és annak védelmét szolgáló terület.
- **Természetvédelmi terület** az ország egy jellegzetes és különleges természeti értékekben gazdag, kisebb összefüggő területe, amely alkalmas egy vagy több természeti érték, illetve azok összefüggő rendszerének védelmére. A láp, a szikes tó, a forrás, a víznyelő, a kunhalom, a földvár és a barlang automatikusan – a törvény erejénél fogva – országos jelentőségű természetvédelmi területnek minősül.
- **Tájvédelmi körzet** az ország egy jellegzetes természeti, tájképi adottságokban gazdag, nagyobb, általában összefüggő területe, tájrészlete, ahol az ember és a természet kölcsönhatása esztétikai, kulturális és természeti szempontból jól megkülönböztethető jelleget alakított ki, és elsődleges rendeltetése a tájképi és természeti értékek megőrzése.
- **Nemzeti park** az ország egy jellegzetes, természeti adottságaiban lényegesen meg nem változtatott, olyan nagyobb kiterjedésű területe, melynek elsődleges rendeltetése a különleges jelentőségű, természetes növény- és állattani, földtani, víztani, tájképi és kultúrtörténeti értékek védelme, a biológiai sokféleség és a természeti rendszerek zavartalan működésének fenntartása, az oktatás, a tudományos kutatás és a felüdülés elősegítése.

A nemzeti parkok és a tájvédelmi körzetek területén belül a jelentősebb természeti értékek, élőhelyek, kultúrtörténeti helyek fokozott védelme érdekében kerülnek kialakítására a **fokozottan védett területek**.

Nemzeti park, tájvédelmi körzet létesítésére kizárólag a természetvédelemért felelős miniszter jogosult.

7.6.1. Hazánk nemzeti parkjai

- Hortobágyi Nemzeti Park
- Kiskunsági Nemzeti Park
- Bükk Nemzeti Park
- Aggteleki Nemzeti Park
- Fertő-Hanság Nemzeti Park
- Duna-Dráva Nemzeti Park
- Balaton-felvidéki Nemzeti Park
- Duna-Ipoly Nemzeti Park
- Körös-Maros Nemzeti Park
- Őrségi Nemzeti Park

Magyarország nemzeti parkjai: *Magyar Nemzeti Parkok – Élmény? Természetesen!* című kiadványból
<http://magyarnemzetiparkok.hu/letoltesek/>

7.7. Természetvédelmi kezelés

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (Tvt.) alapján védett természeti érték, továbbá védett természeti terület felmérése, nyilvántartása, megóvása, őrzése, fenntartása, bemutatása és helyreállítása érdekében végzett tevékenységek minősülnek természetvédelmi kezelésnek.

7.7.1. Természetvédelmi kezelők, a természetvédelmi kezelésben résztvevők

A környezetvédelmi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről szóló 624/2022. (XII. 30.) Korm. rendelet kimondja, hogy a nemzeti park igazgatóságok szervezetrendszere a környezetvédelemért felelős miniszter (a továbbiakban: miniszter) irányítása alá tartozó, központi hivatalként működő központi költségvetési szerv. A nemzeti park igazgatóságok szervezetrendszerének területi szerve a Nemzeti Park Igazgatóság (a továbbiakban: NPI).

Az NPI állami alaptevékenysége körében ellátja:

- a védett és fokozottan védett természeti értékek, védett és fokozottan védett természeti területek, a Natura 2000 területek és közösségi jelentőségű értékek, valamint a nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá tartozó területek és értékek természetvédelmi kezelésével kapcsolatos feladatokat, kivéve azokat, amelyeket más szerv vagy természetes személy köteles ellátni,
- a vagyonkezelői feladatokat a vagyonkezelésében lévő állami tulajdonú vagyontárgyak tekintetében,
- a természetvédelemért felelős miniszter körzeti erdő- és vadgazdálkodási tervvel kapcsolatos jogkörét érintő előkészítő feladatokat,
- a természetvédelmi kutatással kapcsolatos feladatokat,
- az élőhelyek kialakításával és fenntartásával kapcsolatos feladatokat,
- a sérült, károsodott élőhelyek helyreállításával, valamint rehabilitációjával kapcsolatos feladatokat, emellett
- vezeti a működési területén lévő védett természeti területek és természeti értékek, valamint az egyedi tájértékek nyilvántartását, gondoskodik a természetvédelmi célú nyilvántartások vezetéséhez szükséges elsődleges és másodlagos adatgyűjtésről, illetve működteti a feladatkörével összefüggő területi monitoring és információs rendszert, együttműködik más információs és ellenőrző rendszerekkel.

Az NPI állami alaptevékenysége körébenrészt vesz:

- az erdővagyon-védelmi tevékenységben,
- a természetvédelmi szempontból védetté nem nyilvánított természetes növény- és állatvilág (vadászható vadfajok, fogható halfajok, ősi hazai házasított állatfajok, fajták és ezek génkészletei) védelmében,
- véleményezi a kiemelt térségre és a megyére készülő területfejlesztési koncepciót és programot, valamint területrendezési tervet, továbbá a településrendezési eszközöket,
- együttműködik a kulturális örökségvédelmi feladatkörrel rendelkező szervezetekkel azok külön jogszabályban meghatározott örökségvédelemmel kapcsolatos feladatainak ellátásában,
- kapcsolatot tart természetvédelmi kezelési feladatokat ellátó más szervezetekkel és természetes személyekkel,
- segítséget nyújt a természet védelmével kapcsolatos feladatok ellátásához a helyi önkormányzatoknak,
- kapcsolatot tart a vízügyi igazgatási és hatósági szervezetekkel a jogszabályokban meghatározott vízgazdálkodási és vízvédelmi feladatok terén.

A természetvédelmi hatósági feladatokat és területkezelést a gyakorlatban természetvédelmi felügyelők, tájvédelmi felügyelők, tájvédelmi körzetvezetők, természetvédelmi területkezelők és természetvédelmi örök látják el. A védett természeti területeken az ellenőrzési feladatokat ellátó személyek között – függetlenül a szervezeti hovatartozástól – szoros együttműködés szükséges, ezért a halőröknek is szoros munkakapcsolat kiépítése szükséges a természetvédelmi örökkel.

7.8. A természetvédelem és a környezetvédelem kapcsolata

A természetvédelem és a környezetvédelem két egymást kiegészítő tevékenység. A környezetvédelem az ember számára megfelelő környezet fenntartását jelenti, melyen belül hangsúlyos elem az ökoszféra káros emberi hatásokkal szembeni védelme. Ez az embert körülvevő ökoszisztémák jelenlegi állapotának megőrzését szolgálja, csakúgy, mint a természetvédelem az élő és élettelen természeti környezet, a természeti értékek megóvásával, fenntartásával. (innen valami kimaradt szerintem) Utóbbi része ezek kezelése, szükség szerinti helyreállítása, amit kiegészít a megismerés és a megismertetés, azaz a kutatás és a bemutatás. A természetvédelem tehát a természeti értékek szervezett és intézményesített fenntartását, kezelését, megőrzését jelenti, mindazon intézkedések összességét, melyeket a természet megóvása érdekében teszünk.

7.9. A természeti területek őrzése

A természeti értékek és területek, különösen a védett természeti értékek és területek őrzése, megóvása, károsításának megelőzése érdekében – egyenruhával és szolgálati lőfegyverrel ellátott tagokból álló – természetvédelmi őrszolgálat működik. A természetvédelmi őr személyi követelményeit, működésének feltételeit, kötelezettségeit és jogait a Tvt., valamint a rendészeti törvény tartalmazza.

A védett természeti területek őrzéséről gondoskodhat:

- a NPI szervezetében működő állami természetvédelmi őrszolgálat,
- az önkormányzatok által szervezett önkormányzati természetvédelmi őrszolgálat, ennek hiányában az önkormányzati természetvédelmi őr.

Az állami természetvédelmi őrök a régészeti örökség védelmét isellátják.

Az őrzési tevékenység ellátásába bevonhatók civil polgári természetvédelmi őrök is.

7.10. A természetvédelmi bírság

Természetvédelmi bírságot köteles fizetni az, aki tevékenységével vagy mulasztásával

- a természet védelmét szolgáló jogszabály, illetve egyedi határozat előírásait megsérti,
- a védett természeti értéket jogellenesen veszélyezteti, károsítja, elpusztítja, vagy a védett természeti terület állapotát, minőségét jogellenesen veszélyezteti, rongálja, abban kárt okoz,
- a védett természeti területet, továbbá barlangot jogellenesen megváltoztatja, átalakítja, illetve azon vagy abban a védelem céljával össze nem egyeztethető tevékenységet folytat,
- a védett élő szervezet, életközösség élőhelyét, illetőleg élettevékenységét jelentős mértékben zavarja,
- a természetvédelmi hatóság engedélyéhez, hozzájárulásához kötött tevékenységet engedély, hozzájárulás nélkül vagy attól eltérően végez.